

Nieuwsbrief Agromere november 2008

Agromere, de denkbeeldige wijk in Almere waar wonen geïntegreerd is met landbouw, is weer een stuk dichterbij gekomen. Deze Nieuwsbrief is bestemd voor iedereen die geïnteresseerd is in of betrokken is bij ontwikkelingen van Agromere. En biedt informatie over het ontwerp waarmee Wageningen UR/PPO Lelystad en regionale stakeholders invulling geven aan duurzaam wonen, werken en recreëren in een stad die het platteland omarmt en andersom. Centraal in deze Nieuwsbrief staan de resultaten van de workshop van 19 augustus j.l. waarin dit ontwerp en vervolgstappen besproken zijn. De eerste stappen zijn alweer gezet, we houden u graag op de hoogte van de voortgang van het project Agromere.

Andries Visser & Jan Eelco Jansma

Mark Geling, akkerbouwer in Zuidelijk Flevoland

‘Binnen 5 jaar een locatie aanwijzen en beginnen!’

Mark Geling is sinds 1993 akkerbouwer in Zuidelijk Flevoland en woont zoals hij dat noemt ‘in het toekomstige gebied Almere Oost.’ Als provinciaal bestuurder van LTO Flevoland is hij vanaf het prille begin geïnteresseerd in Agromere. Geling is ‘blij dat de plannen steeds concreter worden. Een goed concept helpt om een experiment aan te durven gaan. Voordat Almere overgaat tot daadwerkelijk bouwen zou ‘Agromere’ als proef moeten worden ingezet. Gewoon door tussen nu en vijf jaar een lokatie aan te wijzen en te beginnen!’

‘Vormen van stadslandbouw hebben mijns inziens een enorme toegevoegde waarde. De gemiddelde inwoner van Almere weet nauwelijks nog wat er hier in het middengebied gebeurt. Er is teveel afstand en daarom snappen ze niet waar boeren mee bezig zijn. Zelf zie ik enorme kansen voor een grote agrarische buurtsuper in

dit gebied. Mensen vanuit de stad en daarbuiten- dus ook Lelystad en Zeewolde – doen er hun dagelijkse boodschappen. Er heerst niet alleen een gezellige sfeer, met veel groen en rieten manden, men koopt er ook Flevolands kwaliteitsvoedsel, dat goed en verantwoord is geteeld of afkomstig is van dieren die aantoonbaar diervrien-

delijk gehouden worden. Terloops kan men na afloop nog even ‘de boer op’, om te pasgeboren lammeren te bekijken. Een tweede mogelijkheid is de zorgboerderij, als een pijler die je kunt benutten om stad en land functioneel aan elkaar te koppelen.’

Zelf zie ik enorme kansen voor een grote agrarische buurtsuper in dit gebied.

‘Pas op voor gettovorming’

Als het aan Geling ligt, die vanuit zijn bestuurlijke rol benadrukt dat het belangrijk is om de georganiseerde landbouw erbij te betrekken, moet het niet bij een politieke discussie blijven,

WAGENINGEN UR

For quality of life

maar mag de spa in de grond. En zitten de 'boeren bij wie dit past aan de voorkant van de tekentafel. Want niet voor iedereen is een dergelijke wijk even geschikt: er zijn agrariërs die kiezen voor optimalisatie van hun product en er zijn ondernemers die hun product zien in dienst van sociale processen. Ik twijfel er niet aan dat deze laatsten staan te popelen om vorm te geven aan een wijk als Agromere. Je moet alleen oppassen dat een dergelijk concept geen keurslijf wordt. Het zuiver biologisch maken zie ik niet per se als de link om burgers in contact met landbouw te brengen. En ook het volledig zelfvoorzienend maken van zo'n wijk vind ik riskant, omdat je vastloopt in kleinschaligheid.

We moeten niet de klassieke keuterboeren gaan reanimeren, met vijf koeien, een schaap en een caravanopslag. De wijk moet open staan voor veranderingen en toegankelijk blijven voor meersoortige ondernemingen en bewoners. Pas dus op voor gettovorming. Er is altijd een spanningsveld tussen wat de consument wil en het economisch rendement voor de ondernemer. Zet dus niet in op versnipperd produceren van van alles en nog wat, maar kijk hoe je een beperkt assortiment kwaliteitsproducten aanvult met hoogwaardige pakketten van elders.'

Derde workshop Agromere: wie legt de eerste steen?

Verslag Workshop Agromere op 19-08-08

Eind augustus bogen zo'n 20 stakeholders zich over de eerste concreet ingevulde voorstellen voor een nieuw te bouwen wijk in de driehoek Almere, Oostvaarderswold, Zeewolde. Onder de noemer 'Agromere' presenteerde Wageningen UR – samen met de gemeente Almere - haar visie op het nieuwe wonen, waarin stad en platteland een duurzame en functionele relatie aangaan. Plaats van handeling: het multifunctionele bedrijf van innovatief ondernemer Piet van IJendoorn, Zonnehoeve Zeewolde.

De workshop stond onder leiding van communicatie-adviseur René Schepers en was de derde in een reeks: in 2006 werden stad en landbouw al samen op de kaart gezet als een vruchtbare combinatie; in januari en april 2007 volgden twee workshops Toekomstbeelden. Deelnemers verklaarden zich toen akkoord met de theoretische uitgangspunten en gaven 'Wageningen' de opdracht mee de schetsen verder uit te werken. Doel van deze derde bijeenkomst was om het ontwerp breed gedragen te krijgen en om met elkaar uit te werken welke stappen moeten worden gezet om een en ander daadwerkelijk te realiseren. Emiel Geerdink (Rondom Communicatie) was aangezocht om de ver-

beelding per direct in aansprekende cartoons vast te leggen.

Een lesje geschiedenis

Na een welkom door Jan Eelco Jansma, onderzoeker van Wageningen UR en mede-projectleider 'Agromere' nam allereerst Gerhard Dekker het woord namens de gemeente Almere. In een levendige powerpoint schetste hij hoe stadsontwikkeling door de eeuwen heeft vorm gekregen. Vanaf de Middeleeuwen tot aan de industriële revolutie (rond 1880) was de landbouw bedrijfstak numero 1 waar ook stedelingen hun brood mee verdienen. Maar de komst van fabrieken leidde tot verlies van landbouwgrond rondom de stad.

Niet imiteren maar innoveren

De definitieve scheiding tussen stad en land werd formeel bekrachtigd in de Wet Ruimtelijke Ordening van 1964. Het betekende de definitieve breuk tussen stad en platteland met zijn bijbehorende diversiteit aan functies. Zelfs de functie die het langst in het collectief bewustzijn overleefde, namelijk die van voedselproductie, moet het vandaag de dag ontgelden. Burgers zijn het beseft over de

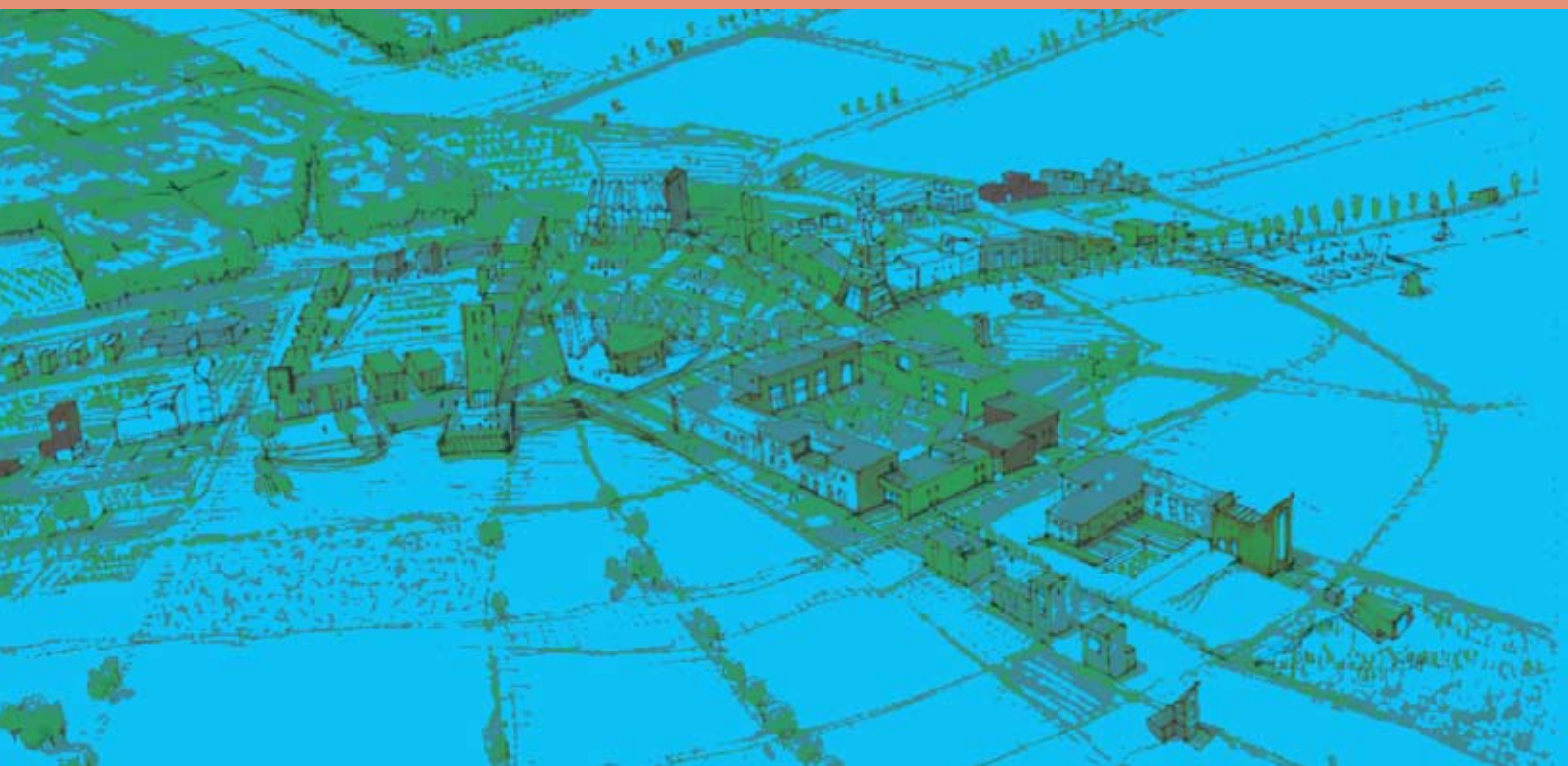
herkomst van hun voedsel kwijtgeraakt. In het nieuwe stedebouwkundige denken moet daarom de landbouw weer een plaats krijgen. Dekker, afkomstig uit Zuid-Afrika, schetste hoe daar een omslag in denken werd bereikt door ondernemers te stimuleren het omringende landschap te adopteren in ruil voor alternatieve commerciële functies: door de omheiningen te slopen en de olifanten bij wijze van spreken de ruimte te geven, kunnen agrarisch ondernemers datzelfde landschap gebruiken voor het aanleggen van lodges en vakantie-accomodaties, die tot de verbeelding van velen spreken. 'De moderne landbouw' aldus Dekker, 'moet als het ware de stad uitnodigen maatschappelijke functies te vervullen op het boerenerf, in plaats van dat de stad grond uitleent aan de landbouw. Heb je een kudde, waarom zou die dan niet ook om een basisschool kunnen grazen? Initiatieven als Agromere moeten worden vlot getrokken omdat het de landbouw positioneert als drager van meerdere functies:

1. op het gebied van wonen, werken en voorzieningen;
2. als drager van landschap en natuur

3. en als schakel in het proces van verduurzaming

Agromere, a dream coming true ...

Andries Visser, projectleider Agromere namens Wageningen UR ging vervolgens in op de contouren van de nieuwe wijk en welke uitgangspunten er aan ten grondslag liggen. Dat zijn in de eerste plaats twee enquête's (2005/07), waarin bewoners van Almere is gevraagd naar de belangrijkste boerderijeigenschappen. Een meerderheid van de respondenten gaf aan dat die liggen op het terrein van dierenwelzijn, omgevingskwaliteit en openheid/dichtbijheid. In het uitgewerkte voorstel zijn de bewoners nadrukkelijk als uitgangspunt genomen. Dit heeft geresulteerd in een verschuiving van een technologische naar een meer ecologische variant. Daarin gaat het om landbouw als leverancier van groen, rust en ruimte, en als een centrale ontmoetingsplek op loopafstand, waar zaken als verantwoorde voedselproductie en afvalverwerking zichtbaar vorm krijgen. 'Door stad en landbouw bij elkaar te brengen

ontstaat een optimale situatie', aldus Visser. 'Met als voordelen voor de stad meer mogelijkheden voor recreatie, minder verkeer en kortere ketens. Maar ook goedkoper groenbeheer en een exclusieve woonomgeving. De bewoners profiteren doordat sprake is van een gegarandeerd groene omgeving, waarin tal van voorzieningen, bedrijven en faciliteiten dichtbij zijn. Daardoor ontstaat transparantie in productie en een groot gevoel van sociale samenhang (cohesie). Voor de boer ten slotte, zorgt een verbinding met de stad voor continuïteit van zijn bedrijf, met een sterke relatie met de consument, waarbij er ook brede erkenning is voor het werk wat hij doet.

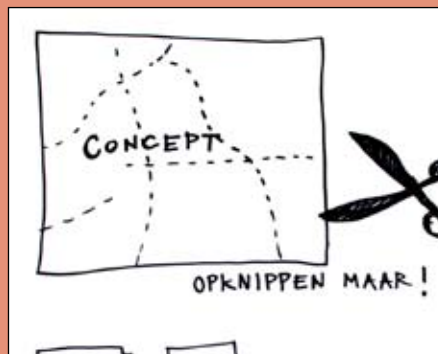
De wijk in kengetallen

Toegepast op het gebied tussen Almere en Zeewolde wordt nu gewerkt aan het vormgeven van een concrete wijk: Agromere. Op een oppervlakte van in totaal 250 hectare wordt 180 ha ingericht voor (biologische) landbouw en 70 ha voor bewoning. Deze verdeling biedt onderdak aan 5.000 inwoners, verdeeld over 2.300 huishoudens, met zo'n 30 woningen per hectare. De landbouw neemt een deel van de voorzieningen voor deze wijk voor zijn rekening. Daarbij gaat het om een basisschool (voor 364 kinderen), kinderopvang (25 plaatsen), een verzorgingstehuis voor 230 ouderen, aandacht voor cultuur (o.m. met een ontmoetingsruimte, restaurants en een cultureel centrum), recreatie, zorgvoorzieningen en een winkel met een breed assortiment streekproducten van alle boeren gezamenlijk. De

productie behelst akkerbouw, zuivel, groenteteelt, vlees en bakkerijproducten. In deze opzet is de wijk overigens niet volledig zelfvoorzienend: er vindt ook productie buiten de wijk plaats. Wel worden zoveel mogelijk kringlopen gesloten en zorgen kassen voor lokale energieproductie. 'Bedoeling van deze workshop' aldus Visser, 'is om gezamenlijk te bepalen wat ervoor nodig is om voor dit concept de handen op elkaar te krijgen. En om te bepalen wie het voortouw neemt bij het uit de grond stampen ervan. Ik geloof in dit concept. En ik ben ervan overtuigd dat we hiermee een nieuwe richting geven aan duurzaam wonen, werken en recreëren. Almere Oost lijkt mij hiervoor de aangewezen plaats!'

Tussen droom en daad

René Schepers nodigde vervolgens alle aanwezigen uit om zich in een kring rond de denkbeeldige nieuwe wijk uit te spreken over het concept en hun 'standpunt' kort toe te lichten. Niet voor iedereen bleek het even eenvoudig om de stap naar Agromere te nemen. Weliswaar was men vol lof over de uitwerking van het initiatief, maar zoals dat gaat: 'tussen droom en daad staan wetten in de weg, en praktische bezwaren.' In de daarop volgende discussie ging het naast economische rendabiliteit ook over de grenzen van het agrarisch ondernemerschap - een boer moet toch allereerst boer blijven - en over misschien wel de belangrijkste vraag: wie van een dergelijk initiatief de trekker moet zijn: de ondernemer? De projectontwikkelaars? Het MKB of toch de gemeente? Om te voorkomen dat de discussie zich al te veel zou toespitsen op de details in het concrete ontwerp, werden de aanwezigen rond een vijftal speerpunten in groepen op pad gestuurd. In de woorden van Schepers: 'Het gaat er niet om dat we een model afdwingen, maar wel hoe we een ontwikkeling op gang brengen die zorgt dat een dergelijk model geen praatstuk blijft, maar tot actie leidt. Kortom: als we morgen willen beginnen, wat moeten we vandaag dan doen?'

Conclusies

Met die vraag gingen de deelnemers aan de slag. En formuleerden aanbevelingen rond de volgende vijf onderwerpen:

1. Landbouw: benader alle ondernemers in het gebied en pols het perspectief. Start een sollicitatiecampagne onder de noemer: Wie komt Agromere vormgeven?
2. Mensen/bewoners: stop geen energie vooraf in het op zoek gaan naar draagvlak of voldoende mensen die er de schouders onder zetten. Maar start met een kleine club overtuigde doeners/bewoners en zorg voor een sneeuwbal-effect door te communiceren over hun belevingen.
3. Voorzieningen: maak de wijk zelfexploiterend, maar niet volledig zelfvoorzienend, omdat dat de zaak 'op slot' zet, zorg dat je hoogwaardig produceert en maak dat aantrekkelijk om ook te exporteren. De wijk moet qua energievoorziening 'groen' zijn en aan primaire behoeften tegemoet komen: voedsel, onderwijs en zorg.
4. Regels en beleid: de gemeente Almere moet met een structuurvisie de kaders geven voor een experiment. Het wachten is op een hamerslag op het initiatief om Agromere in welke vorm dan ook te realiseren. We moeten ons daarbij niet blind staren op het concept, maar de achterliggende principes als vertrekpunt nemen en aanpassen waar nodig.
5. Organisatie: richt een kernteam of een Taskforce op, waarin alle partijen zijn vertegenwoordigd en die bestuurlijke inbedding organiseert om een pilot te starten. Zie daarin de wijk als een middel om met onderliggende leef- en duurzaamheidsprincipes aan de slag te gaan, onder auspiciën van de gemeente Almere en met monitoring vanuit Wageningen UR/PPO. Wees niet bang, maar biedt ruimte aan een olifant in een porseleinkast!

De workshop in quotes

'Het mag niet zo zijn dat het enige groen er is om de hond uit te laten!'

'Het hangt er maar van af wat voor soort juristen het bestemmingplan maken.'

'Ik wil er niet langer over praten, ik ben op zoek naar een schop in de grond!'

'Een mens denkt altijd in patronen en één van die patronen is heimwee naar melk en verse boter.'

'Je kunt niet iets nieuws afdwingen ten koste van het bestaande.'

'Het is net als met een huwelijk: stad en land moeten elkaar de ruimte geven.'

'Geen geouwehoer, de stad is nu aan de boer!'

Herinrichting van de polder gestart

Op 8 oktober jl. hadden Jan Eelco Jansma en Andries Visser (Wageningen UR) een gesprek met Henk Meijer, programmadirecteur Schaalsprong Almere. Centraal daarbij stond de vraag hoe de plannen zoals die voorliggen in het concept Agromere, als die over stadslandbouw in het beleidsdocument van de gemeente zelf, realiteit worden en langs welke route.

Meijer lichtte toe welke stappen de gemeente momenteel zet: de 'Almere-principles' zijn ontwikkeld – een set van 7 uitgangspunten over leefbaarheid, kwaliteit en duurzaamheid – die de randvoorwaarden vormen voor de ontwikkeling van Almere. Bouwstenen voor die ontwikkeling in brede zin, zowel aan de west-als oostkant van de stad, zijn op 23 oktober jl. aangeboden in een rapport aan minister Cramer. Vervolgens vinden in november en december van dit jaar zogeheten consultatierondes plaats, waarin een keuze moet worden gemaakt uit drie ontwikkelperspectieven: Almere Waterstad, Almere Polderstad en

Almere Stad van water en groen. Op basis van die keuze volgt een structuurvisie die eind 2009 gereed moet zijn. Jansma: 'In alle voorliggende concepten is in meer of mindere mate ruimte voor stadslandbouw. Een belangrijke constatering is bovendien dat de gemeente Almere nadrukkelijk heeft gesteld dat welke variant ook gekozen gaat worden, de meerwaarde ervan voor de stad en de Noordvleugel aantoonbaar moet zijn. Met concepten als 'Agromere' hebben we die meerwaarde op de kaart gezet. Men onderkent de waarde van landbouw als bijdrage aan de groen-blaauwe ruggengraat van het gebied. Almere zet, met het aantrekken van experts, in op het herinrichten van de polder met mooie, duurzame en betaalbare opties'

“Net zo min als gras harder groeit door er aan te trekken, verrijst een wijk door er eenzijdig op te pushen!”

Metropolitan agriculture

'Vanuit Wageningen UR blijven we samen met de gemeente verder werken en denken', aldus Jansma. 'Via Transforum proberen we gelden te verkrijgen om de mogelijkheden voor het uitrollen van stadslandbouw-landschap verder te onderbouwen. Allemaal zaken die passen binnen de innovatie-agenda van het kabinet om te werken aan zogeheten "metropolitan agriculture". Eind dit jaar hopen we met een opiniërend artikel de landelijke dagbladen in te gaan, om ook anderen ervan te overtuigen dat een dergelijke ontwikkeling kansrijk is. Het zijn processen die moeten groeien in de hoofden van de mensen en dan van idee via een business plan uiteindelijk in een uitvoeringsfase komen. Net zo min als gras harder groeit door er aan te trekken, verrijst een wijk door er eenzijdig op te pushen! Het loont om hierover blijvend met stakeholders in gesprek te gaan.'

De brochure 'Landbouwstad-stadslandbouw' is het beslisdocument waarmee de gemeentes Almere en Zeewolde samen met Wageningen UR combinaties van land- en stedenbouw in kaart hebben gebracht. U kunt het beslisdocument bestellen. Bel 0320-291111.

LANDBOUWSTAD

'Boeren inruilen voor beheersconcepten, dat moet over zijn!'

Krachtige taal van Bert Gijsberts, zelfbenoemd 'betrokken Almeerder', voorzitter MKB en VNO/NCW en directeur-eigenaar van een groenvoorzieningsbedrijf in het plangebied. Drie functies die zorgen voor 'geestverruimende dwarsverbanden' in de zoektocht naar wat goed is voor Almere. Hij is dan ook verheugd dat aan de discussie daarover steeds concretere plannen worden toegevoegd. En heeft een vijf-stappenplan om vorm te geven aan de stads-landschappelijke herinrichting van Oost:

Zorg dat je zo snel mogelijk politiek commitment krijgt, zowel over de haalbaarheid van een concept als over de termijn waarop het is gerealiseerd. Stel vast wat het minimale areaal landbouwgrond is wat je nodig hebt om rendabel te boeren in relatie tot grondwaarden voor bouwgrond.

Maak landbouw sturend in het aangewezen gebied en inventariseer welke ondernemers hier, samen met projectontwikkelaars, de primaire vormgevers van zijn. Het betekent dat je ondernemers zoekt die voorbij hun eigen kavel kunnen kijken. Maar ook dat je hun energie en inzet honoreert met voldoende hectares!

Onderzoek wat de belangstelling in Nederland is voor het inrichten van een dergelijk woon- en leefgebied en voor de bijproducten. Een boerenbedrijf is wat anders dan een openbaar groenplantsoen. Met andere woorden: kijk naar de acceptatiegraad voor landbouw en natuur, zodat je binnen de wettelijke kaders andere gedragsregels kunt vaststellen voor bijvoorbeeld stankoverlast.

Hou de interactie tussen de woonwijk en de ondernemers die er actief in zijn zo actueel mogelijk en laat ook andere

vormen van bedrijfshuisvesting toe.

Denk hierbij bijvoorbeeld aan vormen in de productverwerkende sfeer. Alleen als je hoog commercieel inzet, nodig je uit tot ondernemen!

'Iets met spenen ...'

Volgens Gijsberts is de tijd meer dan rijp om wijken als Agromere te gaan bouwen. Vanuit de ondernemers, die samen met zoon of dochter op een perspectiefvolle manier invulling willen geven aan de toekomst van hun bedrijf. Maar ook vanuit de bevolking. 'Ik constateer een groeiende belangstelling voor zaken als oogstdagen, dierenwelzijn en voedselkwaliteit. Ik deel dus niet de mening dat mensen hun belangstelling voor landbouw verliezen of geen idee hebben wat daar gebeurt. Er zijn steeds meer mensen die heel goed weten dat er iets met spenen boven een pak melk hangt! Maar die het ook leuk vinden om dat te zien.'

Mitsen en maren blokkeren

Het proces dat nu in Almere op gang komt en waar Wageningen UR bij betrokken is en mede vorm aangeeft, juicht Gijsberts toe: 'Het neerzetten van concepten nodigt uit tot vrijden-

ken en creatief invulling geven aan een gebied. Dat schept een klimaat om zelf te investeren in plaats van te wachten op overheidssubsidie. Wat op dit moment ontbreekt, is samenhang in de ontwikkeling van Almere: aan de zuidwest kant /Almere Poort is sprake van hoogwaardige stedebouw, waarom zou je aan de landschappelijk oostkant niet een nieuw evenwichtig woon- en werkklimaat neerzetten in relatie tot landbouw? Ik ben er erg voor om daar niet mee te wachten en om mitsen en maren gewoon te blokkeren. Benoem de driehoek Almere - Oostvaarderswold - Zeewolde en de landbouw aldaar tot project en geeft het een status aparte. Met de opdracht tot de ontwikkeling van een leefbaar landbouwareaal dat tegemoet komt aan de wensen van de stad. Dus met sociale voorzieningen als zorg, onderwijs, winkels en horeca. En met voldoende goede landbouwgrond om akkerbouw, vee- en tuinbouwbedrijven in te zetten als overgangszones naar landschapsbeheer en natuurontwikkeling. Boeren hebben daarvan voldoende kennis in huis en het kan eenvoudig niet zo zijn dat ze uit het gebied worden verjaagd ten gunste van beheersconcepten die door anderen worden uitgevoerd!

Colofon

Uitgave: Wageningen UR/PPO Lelystad
Tekst, vormgeving en cartoons:
Rondom Communicatie, Utrecht
Foto: Hans Hut, Ten Boer

Agenda

- December 2008 - Rapportage Agromere: onderbouwing van de wijk
- Winter 2008/2009 - Lunchbijeenkomst LNV
- Najaar 2008 - Publicatie Agromere in boek over Urban Agriculture (W. Timmermans, red.)
- Voorjaar 2009 - Publieksversie Agromererapport.

Voor meer info over Agromere: www.syscope.nl
Contactpersonen Wageningen UR

- Andries Visser, andries.visser@wur.nl, (0320) 291347
- Jan Eelco Jansma, janeelco.jansma@wur.nl, (0320) 291612
- Arjan Dekking, arjan.dekking@wur.nl, (0320) 291624

Wordt vervolgd ...

